

Nadbiskup Petar Matafari i preustroj Kaptola u Zadru koncem 14. stoljeća

Zvezdan Strika

Zvezdan Strika, Augsburg
ZStrika@gmx.de

Pregledni rad

Primljeno: 5. 7. 2021.
Prihvaćeno: 8. 11. 2021.
27-722.51Matafari, P.

Sažetak

U radu se ukazuje na djelovanje nadbiskupa Petra Matafarisa (1376. – 1398.) koji je svoju službu vršio upravo u ključnom razdoblju zadarske prošlosti. Kralj Ludovik I. preminuo je 10. rujna 1382. godine. Za hrvatsko prijestolje natjecale su se dvije stranke: Sigmund Luksemburški i njegov konkurent, maloljetni Ladislav Napuljski. Istodobno je već 1378. izbio veliki papinski raskol koji je razdirao jedinstvo kršćanskog Zapada sve do 1417. godine. U takvim je političkim konstelacijama nadbiskup Petar predstavnik svojega rodnoga grada. Upravo tada preuređuje katedralni kaptol Sv. Stošije u Zadru i onaj u Pagu. Za njih je priredio statute koji su stoljećima ostali na snazi.

Ključne riječi: nadbiskup Petar Matafari, zadarski kaptol, reforma kaptola, kaptolske službe

I.

U 14. stoljeću Zadar je najvažniji gospodarski i kulturni centar kojemu nije mogao konkurirati niti jedan drugi dalmatinski grad. Zadar je privlačio ljude ne samo iz širega jadranskog prostora i iz zaleđa Hrvatske već i iz udaljenih talijanskih, mađarskih, njemačkih pa i francuskih regija, stoga ne čudi što je u tom razdoblju s obzirom na broj stanovnika pripadao skupini velikih urbanih središta srednjovjekovne Europe.¹ U povoljnim gospodarskim i političkim okolnostima njegovi su nadbiskupi doprinosili takvome kulturnom razvoju koji na svoj osobit način utjelovljuju dvojica doktora prava, nadbiskup Ivan Butovan (1320. – 1333.) i njegov nasljednik Nikola Matafari (1333. – 1367.). Nakon premještanja nadbiskupa Dominika Epimate u Bosnu zasjeo je u nadbiskupsku stolicu Nikolin nećak, mladi svećenik Petar (1376. – 1398.). Prije imenovanja služio je u crkvi sv. Stjepana (današnjoj crkvi

1 Zoran Ladić, „O nekim aspektima uloge crkve u zbivanjima opisanim u djelu *Obsidio Iadrensis*“, u: *Sedamnaest stoljeća Zadarske crkve. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o 1700. godišnjici mučeništva sv. Stošije (Anastazije), Zadar, 16.–18. studenog 2004.* Svezak I: *Od ranokršćanskog razdoblja do pada Mletačke Republike*, ur. Livio Marijan (Zadar: Zadarska nadbiskupija, 2009.), 289.

sv. Šime) u kojoj se od davnine glagoljalo, što govori o tome da je novi nadbiskup također slavio bogoštovlje na hrvatskom jeziku kao i drugi svećenici koju su djelovali u istoj crkvi. Njemu su nedostajale propisane godine za kanonsko preuzimanje nadbiskupske službe, pa ga je papa Grgur XI. (1370. – 1378.) ipak uzdigao na nadbiskupsku stolicu 5. svibnja 1376.,² a on je već 14. svibnja iste godine obećao uplatiti pristojbu od četrinsto zlatnih florena Apostolskoj komori za svoje imenovanje.³ Prvu ratu od stotinu florena uplatio je 23. ožujka 1377. godine.⁴ Biskupsko posvećenje podijelio mu je tek 1384. godine u Rimu osobno papa Urban VI. (1378. – 1389.).⁵ Ta činjenica je i te kako važna jer pokazuje da je u Zadru Urban VI. smatran zakonitim papom, a ne njegov protivnik Klement VII. (1378. – 1394.) u Avignonu čijim je izborom započeo Veliki zapadni raskol papinstva⁶ i odužio se sve do izbora Martina V. na saboru u Konstancu 11. studenoga 1417. godine.

Izneseni podaci pokazuju da je Petar imenovan nadbiskupom relativno mlad. Godina njegova rođenja ostaje nepoznata, a teško ju je točnije odrediti. Otac mu se zvao Vučina, a osim njega imao još dva sina, Gvidu i Ludovika.⁷ Polazna je točka podatak o njegovu djelovanju u crkvi sv. Stjepana: godine 1374. spominje se Petar kao njezin župnik.⁸ Druga činjenica koja donekle ukazuje na njegovu životnu dob

-
- 2 Daniele Farlati, *Illyricum sacrum*, sv. V. (Venetiis: 1775.), 99; Carlo F. Bianchi, *Zara cristiana*, I, (Zara: Tipografia di G. Woditzka, 1877.), 50; Zvezdan Strika, „Catalogus episcoporum et archiepiscoporum urbis Iadertinae arhidakona Valerija Pontea“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 48 (2006), 165.
 - 3 Josip Barbarić, Josip Kolanović, Andrija Lukinović, Jasna Marković, ur., *Camera apostolica: Obligationes et solutiones, Camerale primo (1299-1560)*, svezak 1, Monumenta Croatica Vaticana, 1, Croatica Christiana Fontes 12, (Zagreb – Rim: Hrvatski državni Arhiv, Kršćanska sadašnjost. 1996.), 203, br. 360; Jadranka Neralić, *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u Tajnom vatikanskom arhivu od ranog srednjeg vijeka do sredine XVIII. stoljeća. Schedario Garampi*, (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2000.), 368, br. 3737.
 - 4 Barbarić, Kolanović, Lukinović, Marković, *Camera apostolica*, 201, br. 353; Josip Barbarić, Jozo Ivanović, Josip Kolanović, Andrija Lukinović, Jasna Marković, Stjepan Razum, ur., *Camera apostolica: Obligationes et solutiones, Camerale secundo (1302-1732)*, svezak 2, Monumenta Croatica Vaticana, 2, Croatica Christiana Fontes 13, (Zagreb – Rim: Hrvatski državni Arhiv, Kršćanska sadašnjost 2001.), 348, br. 598.
 - 5 Usp. Ferdo Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskoga“, *Vjestnik kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, 6 (1904), 9.
 - 6 Na ovom mjestu ne može se o tom problemu detaljnije raspravljati. Stariji pogledi na situaciju u Rimu oko izbora Urbana VI., naime da su ga kardinali izabrali pod pritiskom rimske svjetine, pokazuje se danas uljepšanom pričom kojom su se kardinali željeli osloboditi jednog nesposobnog pape koji je želio skršiti njihovu moć i njihov veliki utjecaj. Bernward Schmidt, *Die Konzilien und der Paps. Von Pisa (1409) bis zum Zweiten Vatikanischen Konzil (1962-65)*, (Freiburg: Herder Verlag, 2013.), 37, 38. Najnovija istraživanja vidjeti u: Joëlle Rollo-Koster, Thomas M. Izbicki, ur., *A Companion to the Great Western Schism (1378-1417)*, (Leiden: Brill, 2009.)
 - 7 Usp. Serdo Dokoza, Mladen Andreis, *Zadarsko plemstvo u srednjemu vijeku*, (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2020.), 371.
 - 8 Lorenzo Fondra, *Istoria della insigne reliquia di S. Simeone che si venera in Zara*, (Zara: Fratelli

uzdizanje je na nadbiskupsku stolicu u Zadru 5. svibnja 1376. godine.⁹ Ako je Petar samo kratko bio župnik i nije imao dovoljno godina za biskupsko posvećenje, može se pretpostaviti da je primio svećeničko ređenje oko 24. godine kako je tada bilo uobičajeno. Ako je ta pretpostavka točna, Petar je rođen između 1346. i 1350. godine. Dok se ne pronađu novi izvori, o ovome nema detaljnijih podataka.

Prvih dvadesetak godina njegova života ostaje skrito u polutama hrvatskog srednjovjekovlja: elementarno obrazovanje latinske pismenosti, a kako izgleda i glagoljske, budući nadbiskup stekao je u roditeljskom domu, a najvjerojatnije je posjećivao i katedralnu školu koja je tada u Zadru djelovala uz školu u benediktinskom samostanu sv. Krševana. Gdje je završio studij, isto tako nije poznato. Možda u Italiji? Možda je studirao u Padovi kao i njegov stric i nadbiskup Nikola? To su samo pretpostavke koje se danas, zbog nedostaka povijesnih vrela, ne mogu dokazati, ali se može pretpostaviti da je studij završio na nekome talijanskom sveučilištu. U svakom slučaju, on se vratio u svoj rodni grad i u crkvi sv. Stjepana (danas sv. Šimuna Proroka) preuzeo je svećeničku dužnost.

Izabrani i još neposvećeni nadbiskup Petar 15. ožujka 1484. godine otputovao je u Rim¹⁰ gdje mu je papa Urban VI. podijelio biskupsko posvećenje. Nada Klaić i Ivo Petricioli smatraju da je papa tako dugo „držao” neposvećena biskupa, dok je Brunelli već prije iznio mišljenje da je nadbiskup poslije povratka iz Rima slavio 25-godišnjicu svojeg svećeništva (srebrnu misu).¹¹ Njegova interpretacija ne zadovoljava. Nadbiskup je doduše, kako navodi Pavao Pavlović (Paulus de Pauli) (oko 1338. – 1416.) i od njega preuzima Farlati, u nedjelju 9. travnja 1385. u katedrali sv. Stošije slavio svetu misu¹² i ona je najvjerojatnije predstavljala prvu službu Božju u gradskoj prvostolnici poslije primanja biskupskog reda.

Nadbiskup Petar pokušao je uljepšati prvostolnicu sv. Stošije. On je 27. studenog 1385. potpisao ugovor za izradu velike oltarne slike, poliptiha na glavnom oltaru. Rad je povjeren svećeniku Luki, sinu Ivana Gaje iz Nina, s drvorezbarima Markom pokojnog Nikolette iz Venecije i Martinom Hermanom koji je dolazio iz Njemačke. Predviđeno je da ta slika bude izrađena po ugledu na oltarnu sliku na glavnom oltaru crkve sv. Marije Velike, morala je biti isto tako lijepa i po mogućnosti još ljepša.¹³ Nadalje se navodi da je slika trebala biti visoka tako da dotiče kameni

Battara, 1855.), 370.

9 Usp. ovdje bilješku 2.

10 Usp. Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 8.

11 Usp. Nada Klaić, Ivo Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409*, (Zadar: Filozofski fakultet u Zadru, 1976.), 362; Vitaliano Brunelli, *Storia della città di Zara dai tempi più remoti fino al 1409 compilata sulle fonti e integrata da tre capitoli sugli usi e costumi*, (Venezia: 1913. Pretisak Trieste: 1974.), 490.

12 Usp. Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 9; Farlati, *Illyricum sacrum*, 101.

13 Usp. Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 520, 521. Svećenik Luka je 21. studenoga 1398. godine potpisao ugovor s predstavnicima katedrale o izradi križnorebrastih svodova u sakristiji

svod ciborija koji je dovršen 1332. godine za nadbiskupa Butovana. Njezina širina trebala se protezati na cijeli oltar. Vrijednost posla iznosila je 54 zlatna dukata, a trebao je biti dovršen do kolovoza 1386. godine. Ugovor nije ispunjen u predviđenom roku jer su se isti majstori još jednom 2. veljače 1386. obavezali izvesti radove, ali sada u vrijednosti od 60 zlatnih dukata.¹⁴ Majstori nisu uspjeli ispuniti ugovor u predviđenom roku. Posao se oduljio na više od tri godine: na glavnom oltaru katedrale postavljen je tek 1399. godine slikani poliptih što ga je izradio i potpisao slikar Dujam,¹⁵ ali tada nadbiskup Petar već duže nije bio u Zadru nego u Italiji. On je, kako navodi Jadranka Neralić, već 18. srpnja 1396. bio u Rimu.¹⁶ U Zadar su 22. veljače 1397. stigli Sigismundovi zastupnici sa zahtjevom da se kralj uvede u posjed dobara odbjeglog nadbiskupa i drugih izbjeglih zadarskih patricija.¹⁷ Taj podatak ukazuje na situaciju u samom Zadru. Nadbiskup Petar najvjerojatnije se nije više vraćao u Zadar, ali ipak ga se još 24. srpnja 1397. smatralo zadarskim nadbiskupom.¹⁸

Prije tih presudnih događaja nadbiskup Petar još će jedno desetljeće utjecati na Zadar i njegovu Crkvu. Naravno da se u tom kontekstu i obitelj Matafaris učvrstila na samom vrhu gradskih patricijskih obitelji, a to se pokušalo istaći nadgrobnim spomenikom nadbiskupu Nikoli u katedrali sv. Stošije. Nadbiskupov brat Ludovik 3. listopada 1386. sklopio je s kiparom Vanucijem iz Sulmone ugovor o gradnji nadgrobnog spomenika nadbiskupu Nikoli. Nacrt je izradio mletački slikar Menegelo Ivanov de Canali, a spomenik je trebao imati oblik sarkofaga s mnogo svetačkih figura na prednjoj strani.¹⁹

Uz taj pothvat poduzeo je nadbiskup Petar još jedan i daleko opširniji građevinski zahvat na prvostolnici sv. Stošije: pregradnju njezina drvenog stropa. Sklopljen je ugovor s Grgurom Bilšićem, sinom Jurja, koji se 23. siječnja 1388. obvezao da će za 600 libara izgraditi drveni strop za katedralu. Izvana je krov prekriven olovnim pločama. Prvu ratu od 300 libara na dan sklapanja ugovora isplatio mu je primi-

katedrale (kapeli sv. Barbare). Njih je sagradio od sedre, šupljikava kamena što ga je nabavljao preko Obrovca sa slapova Zrmanje. Ivo Petricioli, *Katedrala Sv. Stošije – Zadar*, (Zadar: Zadarska nadbiskupija, 1985.), 13.

14 Usp. Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 521.

15 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 99, 100; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 521.

16 Neralić, *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u Tajnom vatikanskom arhivu*, 369, br. 3749.

17 Usp. Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 56.

18 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, XVIII, ur. Duje Rendić-Miočević, (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1990.), 237, br. 222.

19 On je izgrađen u gotičkom stilu i otklonjen je tek 1782. godine za vrijeme nadbiskupa Ivana Carsane (1774. – 1800.) koji je dao restaurirati katedralu. Tek koncem 19. stoljeća otkriveni su u pločniku dijelovi prednjega sarkofaga koji su danas pohranjeni u lapidariju Narodnog muzeja. Na njemu je prikazan nadbiskup kako sjedi na katedri između dvanaest svećenika (kanonika) i podučava ih. Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 517, 518.

cerij Mauro Rasol, dok su druge rate trebale biti isplaćivane tijekom radova. Taj podatak potvrđuje zadarski notar Matej Salassich 6. ožujka 1401. godine. Taj veliki građevinski pothvat nije dovršen, nego se oduljio još nekoliko godina, moguće upravo zbog toga što je nadbiskup pobjegao iz Zadra pred kraljem Sigismundom Luksemburškim (1387. – 1437.). Majstor Ivan iz Sevilje prekrivao je krov olovom još 10. studenoga 1404. godine. Katedralni strop trebao je biti polukružnog oblika, ukrašen duborezom i slikama. One su dugo ostale i još se spominju u 18. stoljeću u opisima gradske prvostolnice.²⁰

Majstor Ivan iz Sevilje obvezao se i da će za katedralu sv. Stošije izgraditi nove orgulje.²¹ Je li on stvarno izradio orgulje ili nije, ostaje nepoznato. U svakom slučaju, one nisu bile u dobrom stanju za vrijeme nadbiskupa Mateja Vallaressa (1450. – 1494.) koji je na vlasiti trošak dao izraditi nove.²²

Kratko prije bijega u Italiju zatražio je nadbiskup Petar od pape Bonifacija IX. indulgenciju na blagdan sv. Stošije, tj. da vjernici, ako posjete katedralu sv. Stošije na njezin blagdan uz propisane uvjete (ispovijed i pričest na svetoj misi), dobiju oprostjenje od vremenitih kazni za počinjene grijehе. Papa ju je odobrio 8. listopada 1396. godine.²³ Sličan zahtjev podnio je i njegov nasljednik Luka Turrian iz Ferma 1404. godine za vjernike koji u Zadru i nadbiskupiji štuju sv. Šimuna Proroka, pozivajući se upravo na indulgenciju na blagdan sv. Stošije.²⁴

II.

Nadbiskupov politički smjer bio je određen smjerom njegove obitelji, ali to ne znači da ga je slijepo slijedio, nego je s gradskom upravom zastupao komunalne interese. Nije se ustručavao mijenjati strane ako je to odgovaralo interesima njegova grada. On je, kako je već spomenuto, uzdignut na katedru zadarskih nadbiskupa zalaganjem Karla Dračkog²⁵ kojega je pratio u Napulj i ostao mu vjeran sve do kraljeva ubojstva. U promijenjenim političkim konstelacijama nadbiskup se okrenuo na drugu stranu podupirući Ludovikova zeta i nasljednika Sigismunda Luksem-

20 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 103; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 517.

21 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 97, 98; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 510; Ivo Petricioli, „Opis Zadra iz godine 1494.“. *Zadarska Revija*, 8-9 (1965-1966), 205-208; Petricioli, *Katedrala Sv. Stošije*, 50.

22 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 123; Tomislav Raukar, Ivo Petricioli, Franjo Švelec, Šime Peričić, *Zadar pod mletačkom upravom 1409.-1797.*, *Prošlost Zadra III*, (Zadar: Filozofski fakultet u Zadru, 1987.), 172.

23 Usp. Farlati, *Illyricum sacrum*, 107, Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 22.

24 Usp. Farlati, *Illyricum sacrum*, 111, 112; Lovorka Čoralić, Damir Karbić, „Prilog životopisu zadarskoga nadbiskupa Luke iz Ferma (1400-1420.)“. *Povijesni prilozi*, 34 (2008), 73-74.

25 Usp. Farlati, *Illyricum sacrum*, 99.

burškoga. Uz njih veliku je ulogu igrao bosanski kralj Tvrtko I. koji je stekao skoro cijelu Dalmaciju: Klis, Ostrovicu, Vranu, a možda i Knin, tada daleko najvažniju utvrdu u južnoj Hrvatskoj. Njegov je namjesnik i ban u južnoj Hrvatskoj Ivan Paližna, sa sjedištem u Klisu.²⁶ Doduše, Tvrtko I. (1377. – 1391.) formalno je zastupao interese maloljetnog Ladislava Napuljskog, ali zapravo on podređuje Dalmaciju pod svoju izravnu vlast. Njemu se u tom trenutku suprostavljao samo dobro utvrđeni Zadar, pa je ban i prior vranski Ivan Paližna s bosanskom vojskom provalio u zadarski kotar. Poubijane su mnoge osobe i zapaljene su kuće njegovih protivnika. Vojska je poharala kopneni dio područja odvođeci mnogobrojnu stoku (700 volova, 700 krava, 300 magaraca i 3000 ovaca).²⁷ Zadrani su se, podupirani banskom vojskom, pokušali osvetiti napadajući utvrđenu Vranu, ali su se poraženi morali povući.²⁸

U takvim burnim političkim događajima gradska se općina naginje čas jednoj, čas drugoj strani, a za njezin daljnji razvoj sve je bolje nego ponovni povratak mletačke vlasti. Ona ga je svaki put poslije osvajanja podređivala svojim gospodarskim potrebama. Nadbiskup je toga svjestan i u toj situaciji sigurno vrlo važan. Premda je 1390. godine Ladislav okrunjen za napuljskoga kralja, Zadrani su ipak na Sigismundovoj strani, kako to izričito navodi zadarski kroničar Pavao Pavlović. Tijekom siječnja 1391. godine sklopljen je mirovni ugovor u Velikom vijeću. Skup su potpisali nadbiskup osobno, Grisogon de Soppe, opat Sv. Krševana, opat samostana sv. Kuzme i Damjana sa zadarskim rektorima i vječnicima.²⁹ Sljedeće godine nadbiskup Petar putuje u Ugarsku. On se nalazio na čelu lige koja se zaklinje na vjernost Mariji i Sigismundu.³⁰

Tvrtkova smrt 14. veljače 1391. te smrt njegova namjesnika, bana Ivana Paližne, 23. ožujka 1391. nije bitnije izmijenila situaciju u Zadru i njihov odnos prema potencijalnim osobama koji su se natjecale za hrvatsku krunu. Kralj Sigismund u takvim je političkim konstelacijama zapazio mogućnost obnove svoje vlasti u južnoj Hrvatskoj te daje obećanja dalmatinskim komunama. Nije ih mogao održati, ponajviše zbog pomankanja financijskih sredstava, a to je bilo jako dobro poznato Zadranima. Njima se, kako navodi Nada Klaić, ne žuri. Oni promatraju konkretnu situaciju i otvoreno se ne izjašnjavaju ni za jednoga kandidata.³¹

26 Usp. Eduard Peričić, „Vranski priori Ivan od Paližne i Petar Berislavić“, *Povijest Vrane*, ur. Grga Novak, Vjekoslav Maštrović, (Zadar: Institut JAZU u Zadru, 1971.), 274; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 357.

27 Usp. Klaić, *Povijest Hrvata*, 278.

28 Usp. Klaić, *Povijest Hrvata*, 293; Peričić, „Vranski priori Ivan od Paližne i Petar Berislavić“, 279–281.

29 Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 16; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 359.

30 Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 362.

31 Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 359.

Kako bi bar donekle smirio situaciju u južnoj Hrvatskoj, Sigismund je sazvao skup visokih državnih i crkvenih dostojanstvenika koji je vijećao od 5. do 24. lipnja 1396. u gradu Ninu.³² Taj zbor spada u domenu kraljevskih skupova premda mu je predsjedao zagrebački biskup Ivan III. Šipuški (1394. – 1397.). Zadrani nisu na tom skupu postigli ono što su očekivali. Oni su već prozreli Sigismundovu igru i svjesni su da od njega ne mogu očekivati nikakvu pomoć. Kralj je, umjesto da im pomogne povratiti vlast nad Pagom, podredio otok pod svoju neposrednu vlast. Pag se već 1393. godine odmetnuo i pokušao je, na sve moguće načine, dobiti vlastitog biskupa i na taj način još više osamostaliti svoju općinu.³³

Kako postupiti u takvoj situaciji i čijoj se strani prikloniti: ostati vjeran Sigismundu ili mladom Ladislavu? Jedna i druga strana u Zadru je imala pristaša i protivnika. Nadbiskup je promijenio stranu, okrenuo se protiv Sigismunda, a to je očigledna posljedica kraljevske politike prema njegovu rodnom gradu. Sigismundov odnos prema Zadru pokazuje dolazak kraljevskih poslanika koji su zahtijevali da im se izruče sve osobe koje su sudjelovale u pogibiji njegove punice i one koji su željeli dovesti na vlast drugog kralja. U tom kontekstu ne spominje se nadbiskupovo ime, on zasigurno nije sudjelovao u zavjeri protiv Elizabete i Marije, ali izgleda da kraljevska administracija više nije imala povjerenja u njega i njegov politički i crkveni smjer. To je nadbiskupu poznato, pa, prije nego što je kninski kaštelan Adam donio kraljeva pisma upućena banu Nikoli Gorjanskom i zadarskim rektorima, bježi u Italiju, u Vječni grad, papi Bonifaciju IX. (1389. – 1404.). Tu je kratko ostao, a zatim odlazi na službu u Ascoli. Više se nije vratio u Zadar i u Ascoliju je 1400. godine preminuo. Kraljevi poslanici zaplijenili su nadbiskupovu imovinu i svega nekoliko mjeseci potom Sigismund je naredio da se iz isprava briše nadbiskupovo ime.³⁴ Na njegovo je mjesto kralj postavio Ivana Frascatija, nepoznata roda, kojega papa Bonifacije IX. nije potvrdio niti je poznato je li ikada primio biskupsko posvećenje.³⁵ U svakom slučaju, u Apostolskoj komori nije ostalo pribilježeno da je obećao ili da je uplatio uobičajene pristojbe za svoje imenovanje. One su u tom periodu iznosile četiristo zlatnih florena, a kurija nije bila spremna novoimenovanom nadbiskupu dati oprost od plaćanja za njegovo imenovanje.

Sigismundova nastojanja u Dalmaciji nisu se pokazala uspješnima, politička previranja duboko su zahvatila i crkvene institucije pa su neriješeni odnosi u Zadru

32 Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata, II*, (Zagreb: Matica Hrvatska, 1981.), 313-316; Eduard Peričić „Nin u doba hrvatskih narodnih vladara i njegova statutarna autonomija“, *Povijest grada Nina*, ur. Grga Novak, Vjekoslav Maštrović, (Zadar: Institut JAZU u Zadru, 1969.), 142, 143.

33 Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 47; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 361.

34 Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 24; Farlati, *Illyricum sacrum*, 108; Simone Gliubich, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, (Vienna – Zara: 1856. Pretisak Bologna: 1974.), 205; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 362.

35 Usp. Farlati, *Illyricum sacrum*, 108, 109; Bianchi, *Zara cristiana*, 51.

vodili do nategnutih odnosa pape i kralja. Popunjavanje zadarske nadbiskupske stolice postalo je delikatno političko pitanje. Rimski kurija nije bila spremna prihvatiti Sigismundova kandidata, tek poslije smrti nadbiskupa Petra u Ascoliju³⁶ Bonifacije IX. imenovao je isposnika i doktora teologije Luku Turriana iz Ferma (1400. – 1420.) novim zadarskim nadbiskupom.³⁷ On je preko svojega legata obećao Apostolskoj komori uplatiti četiristo zlatnih florena radi imenovanja.³⁸

III.

U takvim političkim okolnostima odlučio je nadbiskup Petar provesti korjenitu reformu crkvenih struktura u gradu Zadru. One su bile neophodne i imale su veliko značenje tako da je utjecajni arhiđakon Ivan Tanzlingher Zanotti (1651. – 1732.) započeo svoj spis *Epitome synodorum dioecesis Iadrensis ab anno 1395* tim skupovima.³⁹ Reforme se nisu mogle odmah provesti, pa je nadbiskup Petar sazvaio neko-

36 Na nadbiskupovu grobu u katedrali u Ascoliju nalazi se sljedeći natpis: *Hic iacet in tumba archiepiscopus ille Iadrensis Petrus de Matafaris, prisco dignus in aevo, virtutem clarus, luget quedam Marchia tota, extinctum deflet lacrimabilis aescula turba; namque reformator fuerat et vice rector, celemens et iustus, aequus servator honesti. Gloria virtutem, populi favor et genus altum. Quid prouerunt. Nunc parvo clauditur antro, sic licuit rapidae tanto de corpore morti! Virginis a partu mille cum quadrangentis.* Brunelli, *Storia della città di Zara*, 492; Zvezdan Strika, „Catalogus episcoporum et archiepiscoporum urbis Iadertinae arhiđakona Valerija Pontea“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 48 (2006), 165.

37 Farlati, *Illyricum sacrum*, 109-113; Bianchi, *Zara cristiana*, 52, 53; Conradus Eubel, ur., *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum S. R. E. cardinalium ecclesiarum series*, sv I: *ab anno 1198 usque ad annum 1431 perducta*, (Monasterii 1913.), 281; Josip Buturac, Antun Ivandija, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, (Zagreb: Društvo sv. Ćirila i Metoda, 1973.), 345; Lovorka Ćoralić, Damir Karbić, „Prilog životopisu zadarskoga nadbiskupa Luke iz Ferma (1400.-1420).“, *Povijesni prilozi*, 34 (2008), 71-82; Strika, „Catalogus episcoporum et archiepiscoporum urbis Iadertinae“, 165.

38 Barbarić, Kolanović, Lukinović, Marković, *Camera apostolica*, 255, br. 451, 534, 1018; Neralić, *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u Tajnom vaticanskom arhivu*, 369, br. 3754. Svoje obveze prema Apostolskoj Stolici uplatio je nadbiskup u tri rate, prvu 4. lipnja 1405., drugu 3. srpnja 1405. i treću 7. rujna 1406. godine. Barbarić, Kolanović, Lukinović, Marković, *Camera apostolica*, 261, 462, 305-306, br. 546, 262, 263, br. 405, 307, br. 549, 265, br. 469, 308, 309, br. 553.

39 Njegov naslov, prema navodu Brunellija, Strgačića i Antoljaka, glasi: *Initium a Domino anno ab Incarnatione Domini 1692, die 2 Iulii, Iadrae. Compendium sive repertorium materiarum sive rerum ex constitutionibus synodalibus ecclesiae metropolitanae Iadrensis, actarum a fundatione Capituli usque ad praesens saeculum habitis et emenatis, desumptum a suis originalibus existentibus partim in archivio capitulari et partim in officio cancellariae archiepiscopalis civitatis Iadrae, ad usum B. Ioannis Zanotti alias Tanzlingher iuris utriusque doctoris et canonici Iadrensis.* Usp. Vitaliano Brunelli, *Storia della città di Zara*, 15; Ante M. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica u crkvenim ustanovama grada Zadra“, *Zadar: geografija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura: Zbornik*, ur. Jakša Ravlić, (Zagreb: Matica hrvatska 1964.), 399, bilj. 299; Stjepan Antoljak, *Hrvatska historiografija do 1918.* Drugo dopunjeno izdanje, (Zagreb: Matica Hrvatska, 2004.), 174.

liko sjednica zadarskog gradskog klera između 1393. i 1395. godine: prvi je skup održan već 4. kolovoza, zatim 17., 19. i 26. studenoga 1393., drugi tijekom sljedeće godine, a zadnji je bio skup 19. srpnja 1395., u nadbiskupskoj auli. Na tom zasjedanju svečano je zaključena reorganizacija crkvenog ustrojstva prema kanonskim propisima druge polovice 14. stoljeća i tako uređen Kaptol kanonika katedralne crkve sv. Stošije/Anastazije ostao je i tijekom idućih četiristo godina, pa i više, pod mletačkom vlašću gotovo nepromijenjen.⁴⁰

Danas nisu više dostupni originalni akti tih skupova zadarskog klera, tek su djelomično poznati iz Farlatijeve *Povijesti Ilirika*⁴¹ te iz pojedinih zaključaka dijecezanske sinode 1566. godine,⁴² koji se sadržajno nadovezuju na njihove odredbe. Možda su izgorijeli u požaru koji je izbio u noći 29. rujna 1394. kad je izgorjela kanonička kurija⁴³ i nije više obnavljana. Dapače, statuti kaptola Sv. Stošije nisu se bitnije mijenjali do velike reorganizacije biskupija i metropolija u Dalmaciji 1828. godine, koju je proveo papa Lav XII. u dogovoru s bečkom vladom.⁴⁴

Do prvoga sastanka zadarskoga gradskog klera, koji je zasjedao 4. kolovoza 1393., postojalo je u samom gradu šest kolegijalnih (zbornih) crkava, tj. onih crkava gdje je istodobno djelovalo više klerika.⁴⁵ Drugi zbor zadarskog klera zbio se 17. studenoga 1393. godine.⁴⁶ S reorganizacijom izgubile su taj status sljedeće crkve:

40 Ante Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli. Loca credibilia Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre*, (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008.), 261.

41 Usp. Farlati, *Illyricum sacrum*, 103.

42 Njezine odredbe sačuvane su samo djelomično (prvih 39 zaključaka) u jednom prijepisu iz 16. stoljeća i danas je pohranjen u Državnom arhivu u Zadru. Ivan A. Gurato ga je prepisao, a njegov prijepis danas je pohranjen u Znanstvenoj knjižnici u Zadru. Kritički ih je obradio i objavio Zvezdan Strika u članku „Die Diözesansynoden von Zadar unter Erzbischof Muzio Calini mit der Edition der synodalen Beschlüsse aus dem Jahre 1566“ objavljenom u: *Begegnung der Kirche in Ost und West im Spiegel der synodalen Strukturen. Festschrift für Petar Vrankić zum 70. Geburtstag*, ur. Johannes Grohe, Gregor Wurst, Zvezdan Strika, Hermann Fischer, (St. Ottilien: Eos Verlag, 2017.), 237-291.

43 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 177; Ante Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 261.

44 Pojedini donosi Stjepan Ćosić u članku „Državna uprava u Dalmaciji i crkveni preustroj 1828./30. godine“, *Croatia Christiana Periodica*, 34 (2010), 51-66.

45 *Sex erant in urbe ecclesiae, quas vocant collegiatas, sive collegiales, S. Salvatoris, nunc S. Antonii, S. Petri veteris in foro parvo. S. Petri novi in foro maximo, S. Michaelis, S. Stephani, nunc S. Simeoni Prophetae et S. Mariae Maioris*. Farlati, *Illyricum sacrum*, 8. Na stranici 103 navodi Farlati još jednom nazive pojedinih crkava. Valerius Ponte, *Historia ecclesiae Iadrensis*, (pr. Vitaliano Brunelli), *Rivista dalmatica*, 4/1 (1907), 101-133; 4/2 (1908), 191-232; 5/1 (1909), 63-109, ovdje 210-212; Ante M. Strgačić, „Zadranin Šime Vitasović i kulturno-povijesno značenje njegova djela“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 2 (1955), 66.

46 Tekst je objavio Farlati, *Illyricum sacrum*, 104; Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380.

crkva sv. Petra Starog⁴⁷ i crkva sv. Petra Novog,⁴⁸ crkva Presvetog Otkupitelja (sv. Ante)⁴⁹ i sv. Mihovila,⁵⁰ sv. Marije Velike⁵¹ i crkva sv. Stjepana (sv. Šime).⁵² Ostala je samo prvostolnica sv. Stošije sa stolnim kaptolom. Taj fundamentalni zahvat u strukturu nadbiskupije pokazuje da ga je nadbiskup Petar pomno i temeljito pripremao te da se o tome najvjerojatnije još prije raspravljalo među gradskim klericima. Ujedno je crkva sv. Stošije bila jedina župa na poluotoku sve do 15. srpnja 1832. kad je nadbiskup Josip Franjo di Paola Nowak (1823. – 1843.) ustanovio župu sv. Šimuna Proroka.⁵³

U pojedinim gradskim crkvama djelovalo je više svećenika čija imena i titule donosi Valerije Ponte, a od njega su ih preuzeli Ante M. Strgačić i Ante Gulin.⁵⁴ Najviše ih je djelovalo u katedrali sv. Stošije⁵⁵, slijede oni u crkvi sv. Marije Velike⁵⁶,

47 Uz crkvu ninske benediktinke sv. Marcele dale su izgraditi početkom 16. stoljeća samostan i crkvu sv. Marcele. Bianchi, *Zara cristiana*, 380-382; Marija Stagličić, Sonja Štok, „Crkva i samostan sv. Marcele u Zadru“, *Petriciolijev zbornik II: Zbornik radova posvećenih sedamdesetgodišnjici života Ive Petriciolija*, ur. Joško Belamarić, (Split: 1996.), 187-204; Pavuša Vežić, „Crkva sv. Petra Starog i Bianchijeva Edicola s. Marina u Zadru“, *Diadora*, 15 (2015), 151-170.

48 Crkva je porušena 1447. godine pri preuređenju gradskog trga. Bianchi, *Zara cristiana*, 383, 384.

49 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 430, 431. Crkva se nalazila u blizini današnjeg Hrvatskog narodnog kazališta. Uništena je u savezničkim bombardiranjima Zadra tijekom 1943. i 1944. godine te nije više nikada obnovljena.

50 Uz nju je smješten samostan franjevac trećoredaca. Bianchi, *Zara cristiana*, 356-359.

51 Crkva sv. Marije Velike porušena je 1570. godine, a kao razlog navodi se obnova gradskih bedema. Bianchi, *Zara cristina*, 390-396.

52 Pojednosti donosi Bianchi, *Zara cristiana*, 334-356.

53 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 338, 339.

54 Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, 381; Ante Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru. Capitulum cathedrale sanctae Anastasiae Iaderae*, (Zagreb: Hrvatska akdaemija znanosti u umjetnosti, 2011.), 75, 76.

55 U njoj su djelovali arhidakon Martin Butadeo, arhiprezbiter Bartul, primicerij Mauro de Roselis, svećenik Cvitan pokojnog Jurja Lozečića, svećenik Juraj pokojnog Stanislava Rušinića, svećenik Luka pokojnog Braice iz Nina, svećenik Mateo zvan Zubac, svećenik Mateo Salašić, svećenik Lovre Pribudić, svećenik Nikola, svećenik Zorin, svećenik Zoyla i svećenik Luka. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, bilj. 380; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 76. Vrijedno je konzultirati još i Petar Runje, *Glagoljica u Zadarskoj nadbiskupiji u srednjem vijeku*, (Zadar: Gradska knjižnica Zadar, 2005.), 89, 90.

56 U njoj su djelovali svećenik Petar pokojnog Marka Grka, svećenik Matija pokojnog Bernarda, svećenik Šimun Sačić, svećenik Juraj pokojnog Marina, svećenik Šimun Stoko, Kolan Rušinić, đakon i svećenik Jakov Crljenić. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, bilj. 380; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 76.

u crkvi sv. Stjepana⁵⁷, u crkvi sv. Petra Novog⁵⁸, u crkvi sv. Mihovila⁵⁹, u crkvi Sv. Spasitelja⁶⁰ i u crkvi sv. Petra Starog⁶¹. Ukupno je u tim zadarskim crkvama djelovalo 36 svećenika čija imena pokazuju nacionalnu sliku zadarskog stanovništva: petnaest je hrvatskog podrijetla, za dvanaest nije poznat etnikon, trojica su bila iz Albanije, jedan iz Italije, a jedan je grčkog podrijetla, jedan ugarskog, a samo trojica domaćeg dalmatinsko-romanskog podrijetla.⁶²

S reorganizacijom crkvene prakse određen je točan broj kanoničkih mjesta i definirane su njihove najvažnije službe u gradskoj prvostolnici.⁶³ U budućnosti se zadarski kaptol, po kanonskim odredbama, trebao sastojati od tri dostojanstvenika, naime arhiđakona, natpopa (arhiprezbitera) i pmancira (primicerija) te dvanaest izabраниh kanonika. Njih su preuzeli svećenik Marin Butadeo u svojstvu arhiđakona, svećenik Benedikt u svojstvu arhiprezbitera, a službu pmancira prihvatio je svećenik Mauro Rasol, župnik crkve sv. Petra od Plate.⁶⁴

Broj kanonika djelomično je varirao i trebao je u budućnosti obuhvaćati samo dvanaest kanonika, uz njih šest mansionara (podkanonika) i nekoliko septimanara (sedmičara), deset đakona, deset subđakona (podđakona), osam akolita, dva sakriste (rizničara), dva magistra za pjevanje i dva nepomična župnika. Sve u svemu, poslije reforme kaptol se sastojao od šezdesetak osoba. Za tako velik broj klerika neophodne su beneficije i prebende: prihodi crkve sv. Mihovila i sv. Petra u samom Zadru pripojeni su kaptolskoj, dok su crkve sv. Stjepana i sv. Antuna pripojene nadbiskupskoj menzi. Tako je kaptol uz prijašnje beneficije raspolagao dodatnim

57 U njoj su djelovali svećenik Matej iz Vrane, župnik Sv. Stjepana iz Zadra, svećenik Nikola iz Nina, svećenik Juraj iz Drivasa i Jurisa, đakon. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, bilj. 380; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 76; Usp. također Runje, *Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji*, 91.

58 U njoj su djelovali svećenik Ivan iz Apulije, Teodor iz Albanije i Nikola iz Mađarske. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, bilj. 380; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 76.

59 U njoj su djelovali svećenik Mihovil, župnik crkve sv. Mihovila iz Zadra, svećenik Juraj Nikodemov, svećenik Ivan pokojnog Mihovila kamenara, svećenik Ivan pokojnog Senka mornara. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, bilj. 380; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 76.

60 U njoj su djelovali svećenik Andrtija iz Albanije i svećenik Artiko pokojnog Stanislava. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, bilj. 380; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 76.

61 U njoj su djelovali svećenik Petar Dragonić, svećenik Bartul pokojnog Stipana kovača i svećenik Krševan pokojnog Šimuna. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, bilj. 380; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 77.

62 Usp. Strgačić, „Hrvatski jezik i glagoljica“, 380, 381; Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, 77.

63 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, XVII: *diplomata annorum 1386-1394. Continens*, ur. Stjepan Gunjača, (Zagreb: 1981.), 555, 556, br. 389.

64 Usp. Bianchi, *Zara cristiana*, 184, 186, 188; Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 251.

beneficiranim prebendama koje su kanonici ubuduće trebali dijeliti prema odgovarajućim službama: svi kanonici raspolagali su istim prihodima, izuzetak je samo arhidakon kojemu su s obzirom na njegovu visoku službu pripadala dva dijela. Taj je dakle, trebao primati dvostruko više nego ostali kanonici.⁶⁵

Tako korjenita i dalekosežna reorganizacija crkvenih struktura u Zadru nije mogla biti donesena na jednom jednodnevnom skupu bez intenzivnijih priprema. Isto tako njegovo je preuređenje moralo odgovarati ondašnjim crkvenim propisima jer inače bi se poneki nezadovoljni zadarski klerik mogao tužiti papi protiv reforme ili čak protiv samoga nadbiskupa. Do toga – koliko je poznato – nije došlo, pa se može pretpostaviti da je reformni zahvat odgovarao konkretnim crkvenim pravnim normama. Što se tiče samoga kaptola u Zadru, Farlati ispravno tumači taj skup ukazujući na to da se ne radi o osnivanju kaptola Svete Anastazije, nego samo o njegovu prilagođavanju konkretnim kanonskim propisima i usklađivanju s konkretnim vremenskim prilikama.⁶⁶ Papa Bonifacije IX. potvrdio je kaptolske statute, izbor kanonika i sve drugo što je doneseno na sjednicama klerika, kako se to vidi iz svečane instalacije svih prebendara 11. travnja 1394. godine. Nju izričito potvrđuje zadarski kroničar Pavao Pavlović.⁶⁷

Reformni zahvat nadbiskupa Petra predstavlja korjenitu promjenu zadarskoga kaptola, njegova statuta i osobito izbora kanonika i drugih kaptolskih dostojanstvenika. Tako preuređen kaptol prema općim kanonskim propisima ondašnjeg vremena ostaje tijekom idućih četiristo godina, pa i više, pod mletačkom vlašću gotovo nepromijenjen.⁶⁸

65 ... *Ea propter reverendus in Christo pater et dominus dominus Petar de Matapharis, archiepiscopus Iadrensis, ecclesiam vocabulo sanctae Anastasiae insignitam canonicis et praebendis ac canonicatibus et officiis destitutam cupiens et desiderans reparare convocato toto capitulo archidiacono, archipresbytero et primicerio Iadre plebanis et clericis civitatis Iadrae ad sonum campanellae ad convenientibus omnibus infrascriptis facientibus et repraesentantibus totum capitulum civitatis Iadrae videlicet domino Martino de Bothadeis, archidiacono Iadrensaе, domino Mauro de Rasolis, primicerio Iadrensaе, domino Bartholo archipresbytero Iadrensaе...* Originalni tekst je objavljen u: Smičiklas, ur., *Codex Diplomaticus*, XVII, 555 – 556, br. 389; Farlati, *Illyricum sacrum*, 104; Bianchi, *Zara cristiana*, 168–169; Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 259 – 260; Ante Gulin, „Srednjovjekovni zadarski kaptol – utemeljenje, ustroj i javna djelatnost“, *Sedamnaest stoljeća Zadarske crkve. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o 1700. godišnjici mučeništva sv. Stosije (Anastazije), svezak I: Od ranokršćanskog razdoblja do pada Mletačke Republike*, ur. Livio Marijan, (Zadar: Zadarska nadbiskupija, 2009.), 246.

66 Farlati, *Illyricum sacrum*, 102.

67 Usp. ovdje bilj. 70.

68 Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 261.

IV.

Premda se otok Pag uspio odvojiti od zadarske komune i Sigismund ga je podredio svojoj direktnoj vlasti, crkveno je još uvijek pripadao Zadarskoj nadbiskupiji. Pažani su se željeli i u tom pogledu osamostaliti. Oni su pokušavali na sve moguće načine dobiti vlastitog biskupa, ali nisu imali uspjeha. Kako bi bar donekle smirio situaciju, nadbiskup Petar poduzeo je reformu u veljači 1394. godine obnavljajući statute Zbornoga kaptola crkve svete Marije u Pagu te je imenovao arhidakona i još nekoliko drugih kaptolskih dostojanstvenika. Time još nije dovršen njegov preustroj. Nadbiskup Blaž Molina (1420. – 1427.) ustanovio je službu prmančira, a njegovu odluku potvrdio je papa Martin V. (1417. – 1431.) bulom *Ex supernae* 14. svibnja 1427. godine.⁶⁹ Tijekom kasnijih stoljeća nije se bitnije mijenjala struktura paškoga kaptola, tek dolaskom austrijske vlasti nastaju znatne promjene on se pomalo gasio i nestajao. Sve kanoničke službe i prihodi preneseni su na paškog župnika, pa je kaptol prestao postojati.

Nadbiskup je zatražio papinsku potvrdu koju mu je podijelio Bonifacije IX. (1389. – 1404.) već 11. travnja 1394. godine, kako to u svojem ljetopisu izvješćuje zadarski patricij i kroničar Pavao Pavlović.⁷⁰ Da papa potvrđuje provedenu reformu nije bilo kakva osobitost jer to je spadalo već duže vrijeme u nadležnost Rimske kurije, ali se ipak nadbiskup Matafari obratio Bonifaciju IX., pa i njegovo potvrđivanje ukazuje na političko-crkveni smjer za vrijeme Velikoga zapadnog raskola. Nadbiskup je očigledno smatrao Bonifacija IX. zakonito izabranim Petrovim nasljednikom, a ne njegova konkurenta Klementa VII. (1378. – 1394.) niti Benedikta XIII. (1394. – 1423.) koji su našli svoje utočište u Avignonu.⁷¹

69 Nadbiskup Petar Matafar obnavljajući kaptol u Pagu preuredio je njegove statute u kojima je određeno da se paški kaptol u budućnosti treba sastojati od arhiepizbitera i dvanaest kanonika. Izbor je vršio kaptol, a nadbiskup je sebi rezervirao potvrđivanje njihova izbora. Farlati, *Illyricum sacrum*, 173, 174; Carlo F. Bianchi, *Zara cristiana*, II, (Zara: Tipografia di G. Woditzka, 1880.), 188-191. U prijevodu na hrvatski jezik: *Kršćanski Zadar*, II, (Zadar: Matica hrvatska – Ogranak u Zadru, Zadarska nadbiskupija, 2011.), 22; Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 296-301 donosi originalni tekst papinske bule s hrvatskim prijevodom. Ante Gulin, *Konstitucije Kaptola zborne crkve svete Marije u Pagu iz 1393. godine*, *Spomenica Paškog kaptola*, ur. Miroslav Granić, (Pag: Ogranak Matice hrvatske Pag, 2003.) 19-110.

70 *Anno MCCCXCIV die XI aprilis, scilicet die sabbati, in vigilia dominicae Palmarum, incoeperunt canonici in civitate Iadrae tempore reverendissimi in Christo patris domini Petri de Matafaris, archiepiscopi Iadrensis, qui eos primo constituit et duodecim eorum in ecclesia sua cathedrali, die praedicto solemniter pronuntiavit.* Šišić, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, 19.

71 Samim time je Zadarska nadbiskupija uvučena u razračunavanja oko papinskog raskola koja će se oduljiti sve do 11. studenog 1417. godine kad je na saboru u Konstanzu izabran kardinal Oddo Colonna i ovaj je uzeo ime Martin V. (1417. – 1431.). Karl August Fink, „Die Wahl Martins V.“, *Das Konstanzer Konzil, Wege der Forschung*, 415, ur. Regimius Bäumer, (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1977.), 306-322; Ansgar Frenken, *Das Konzil von Konstanz (1414-1418)*

Politička je pozadina u tom sukobu više nego očigledna, dapče ona sugerira razvoj odnosa Zadra prema dvojici suparnika na papinsko prijestolje: Bonifacije IX. u Napuljskom je Kraljevstvu priznat papom, a nadbiskup Petar podupirao je Ladislavove aspiracije na hrvatsko prijestolje protiv kralja Sigismunda, pa nije nikakvo iznenađenje što ovaj nije imao povjerenja u nadbiskupa koji je još prije kraljeva naloga za konfiskaciju nadbiskupovih imanja napustio Zadar. Nekoliko mjeseci poslije kralj je izričito naredio neka se briše nadbiskupovo ime iz javnih isprava. Na njegovo mjesto Sigismund je postavio 1398. godine vlastitoga čovjeka, skoro nepoznatog Ivana Frascatija koji se uslijed Sigismundove slabosti nije mogao duže održati pa je papa 1400. godine imenovao doktora teologije Luku Turrina iz Ferma.⁷²

V.

S takvim reformnim pothvatom i s papinskom potvrdom još nije dovršena reorganizacija crkvenog ustrojstva. Pitanje kaptolskih prihoda nije riješeno. Očigledno je kaptol trebao dodatnih materijalnih sredstava kako bi mogao bolje izvršavati povjerene zadaće pa je nadbiskup Petar na skupu klera 19. srpnja 1395. još jednom proširio njihove prihode koji su se sastojali od crkvene desetine, beneficija i ostavština dobročinitelja. Tako su kaptolski prihodi 1397. godine samo od desetine iznosili 140 000 dalmatinskih lira, a to je odgovaralo otprilike 12 000 forinti.⁷³ Uz

in der Forschung der letzten 100 Jahre (filozofska disertacija), *Annuario Historiae Conciliorum*, 23 (1995), 166-176; Ansgar Frenken, *Das Konstanzer Konzil (1414-1418)*, (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2015.), 135-152; Walter Brandmüller, *Das Konzil von Konstanz, II: bis zu Konzilsende*, (Konziliengeschichte, Reihe A: Darstellungen, Paderborn-München-Wien-Zürich: F. Schönigh Verlag 1997.), 322-370.

72 Usp. ovdje bilj. 37. Zadar i njegova Crkva uvučeni su u međunarodnu politiku koja je Ladislavovim krunjenjem 5. kolovoza 1403. za hrvatskog i ugarskog kralja u katedrali sv. Stošije te njegovom prodajom *prava na Dalmaciju* 1409. godine dosegula svoj vrhunac. Upravo u to vrijeme zasjeda kardinalski zbor u Pisi na kojem je sudjelovao i zadarski nadbiskup Luka. Zbor je trebao prebroditi krizu papinstva. Izborom franjevca – od 1402. milanskoga nadbiskupa i od 1405. godine kardinala – Petra de Philargisa (Aleksandar V., 1409. – 1410.) 26. lipnja 1409. pokušao je sabor ustoličiti papu kojeg će priznati svi katolički vjernici. No, ipak do toga nije došlo, situacija se još više zamrsila, tako su dotadašnja dvojica *contententes de papatu* dobila još trećeg konkurenta, te je *umjesto bezbožnog dualizma došlo prokletu trojstvo*. Hubert Jedin, *Crkveni sabori. Kratka povijest*, (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1980.), 78. Najvažnije podatke o Saboru donosi Carl Joseph von Hefele, *Conciliengeschichte: nach den Quellen bearbeitet*, VI, zweite vermehrte und verbesserte Auflage, (Freiburg i.Br.: Herder Verlag 1874.), 992-1041; Carl Joseph von Hefele, Henri Leclercq, *Histoire des conciles: D'après les documents originaux*, VII/1, (Paris: 1916. i 1973.), 1-69; Schmidt, *Die Konzilien und der Papst*, 37-42.

73 Pozivajući se na Bianchijev izvještaj, Gulin prikazuje točan pregled kaptolskih prihoda. Bianchi, *Zara cristiana*, 175, 176; Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 261; Gulin, *Srednjovjekovni ka-*

njih kaptol je dobio vlastitu povlasticu izbora prebendara, mansionara (podkanonika), kapelana i vlastite posluge. Mansionari su dodjeljivani pojedinim kanonicima ponajviše kao pomoć pri bogoslužju u katedrali sv. Stošije ili drugim kanoničkim dužnostima. Sudjelovali su na redovitim skupštinama obavljajući dužnost kancelara ili tužitelja u parnicama, kao i zastupnika pri bilo kakvoj pravnoj stvari koja je u vezi s kaptolom. Ponekad bi pokojem kanoniku mansionaru nadbiskup dao obvezu ceremonijala, maestra kora i pjevanja, učitelja latinskog jezika za klerike, vjeroučitelja Crkve i, konačno, rektora obaju sjemeništa koja su tada postojala.⁷⁴

Osim spomenutih izmjena u strukturi kaptola uvedena je služba magistra kora, kojeg će, poslije izbora, potvrđivati nadbiskup i taj će uz druge službe pomagati kanonicima kod njihova usavršavanja koralnog pjevanja (*cantus firmus*).⁷⁵ Uz njega namješten je još jedan učitelj glazbe koji se brinuo za vokalnu i instrumentalnu glazbu u gradskoj prvostolnici sv. Stošije. Njegova godišnja plaća iznosila je dvanaest dukata. Nadalje se određuje da svaki pojedini kanonik, pošto bude uveden u službu, treba naučiti umijeće koralnog pjevanja u vremenu od jedne godine od dana primanja posjeda (prebenda). Sankcije su bile vrlo oštre jer, ako se izabrani kanonik ne bude držao tog propisa i ne nauči umijeće pjevanja, treba biti lišen svih časti i kanoničkih primanja, a na njegovo mjesto neka se izabere pogodnija osoba.⁷⁶

Izneseni podaci i te kako su važni i pokazuju kako se u zadarskoj katedrali uz glagoljanje njegovalo još i koralno pjevanje. Ono nije samo izričaj glagoljske tradicije i pjevačkog umijeća nego i latinske pismenosti jer je svaki budući kanonik morao naučiti latinski jezik, ako ga nije poznao, ili barem naučiti najvažnije liturgijske tekstove na tom jeziku. U to vrijeme *cantus firmus* bio je sinonim za *cantus planus*, za napjeve rimskoga, gregorijanskog koralala. Zbog toga, prema navedenom odlomku (misli se na zaključak skupa – bilj. Z. S.), smatram da su članovi zadarskoga kaptola bili dužni dobro upoznati rimski koral. Kako je u zadarskom kaptolu bilo i glagoljaša, oni su također morali dobro poznavati gregorijanski koral. Nadalje Bezić navodi sljedeće objašnjenje koje ukazuje na utjecaj toga zaključka, a on ga smješta u konkretnu povijesnu situaciju zadarske crkve na svršetku 14. stoljeća. Rimskim liturgijskim napjevima mogli su se služiti na dva načina: 1) uz ostale kanonike pjevali su u koru na latinskom jeziku, 2) kad su sami služili misu, pjevali su crkvenoslavenske tekstove kojima su prilagodili rimske liturgijske napjeve. Smatram da su za takvo prilagođavanje bili sposobni jer su upravo kao kanonici zadarskog kaptola morali dobro poznavati rimsko liturgijsko pjevanje. Katedrala sv.

tedralni kaptol, 80, 81.

74 Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 260.

75 Usp. Farlati, *Illyricum sacrum*, 105; Bianchi, *Zara cristiana*, 136; Jerko Bezić, *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, (Zadar: Institut JAZU u Zadru, 1973.), 125; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 349.

76 Farlati, *Illyricum sacrum*, 107; Klaić, Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 349.

Stošije imala je tada orgulje: godine 1392. spominje se svećenik orguljaš Pre Zorzi, *organista di S. Anastasia*.⁷⁷

Zaustavimo li se kratko na nacionalnoj problematici, u oči upada homogenost zadarskog klera, pa podjela na klerike glagoljaše i latinaše očigledno nije postojala. Ona, kako danas izgleda, predstavlja kasnija domišljanja povijesne zbilje kad se tijekom 19. i početkom 20. stoljeća u Zadru sukobljavaju autonomisti s nacionalno orijentiranim Hrvatima. Osobito su je isticali autonomisti kako bi mogli naglasiti visoku izobraženost latinskog klera nasuprot kojemu bi glagoljaši bili priprosti seljački sinovi i neznalice. U samoj biti povezanost glagoljske i latinske književnosti nije se međusobno isključivala, nego se na obostrano zadovoljstvo nadopunjavala i obogaćivala. Na to izričito ukazuje odredba donesena na kaptolskim vijećanjima 17. studenog 1395. kad je određeno da nadbiskup može poslati jednoga ili drugoga marljivoga i inteligentnijega zadarskog klerika na neko inozemno sveučilište gdje će pet godina slušati predavanja iz crkvenoga prava ili drugih bogoslovnih znanosti. Kaptol ih je trebao uzdržavati isplaćujući svakom studentu godišnju sumu od petnaest zlatnih dukata.⁷⁸

Taj zaključak je i te kako važan za daljnji razvoj zadarske crkve jer pokazuje visoku razinu školstva te se – kako s pravom zaključuje Gulin – budući da je tadašnji studij crkvenoga prava trajao osam godina, podrazumijeva da su svećenici već imali višu spremu pa im je trebala dopuna, možda za stjecanje naslova doktora teologije ili prava.⁷⁹ Gdje su se studenti pripremali za daljnji studij, nije danas više poznato jer Zadarska nadbiskupija u tom periodu nije imala neku drugu školsku instituciju osim svoje katedralne škole koja se prvi put spominje već 1222. godine.⁸⁰

77 Bezić, *Razvoj glagoljskog pjevanja*, 125, 126.

78 *Voluerunt tamen, ut decus ecclesiae Iadrensis, quae sicut deo auctore vicinas ecclesias ex sui primaeua origine, honore et gloria antecellit, sic peritorum virorum splendorae prae ceteris elucescat, suscipiat incrementum, quod dominus archiepiscopus, qui est vel fuerit per tempora, possit unum aut duos tantum dociles et elegantioris ingenii ex dictis canonicis et praelatis ad studia generalia destinare, ibidem per quinquennium moraturos, quorum cuilibet de proventibus dicti capituli videlicet canonicorum et praelatorum ducati quindecim auri annis singulis per antedictum quinquennium transmittantur, quae studia intelligantur solummodo de scientia iuris canonici vel de scientia sacrae theologiae et non de aliis scientiis.* Farlati, *Illyricum sacrum*, 106; Ivan Ostojić, *Metropolitanski kaptol u Splitu, Analecta Croatica Christiana*, 7, (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1975.), 138; Petar Runje, *Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji*, 45, 46, bilj. 146; Petar Runje, *Školovanje glagoljaša*, (Ogulin: Matica hrvatska Ogulin, 2003.), 60. Tu odluku potvrdila je još jednom dijecezanska sinoda koju je sazvaio nadbiskup Muzio Callini 14. i 15. rujna 1566. godine. Strika, „Die Diözesansynoden von Zadar“, 286, 287.

79 Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 255.

80 Bianchi, *Zara cristiana*, 263. U pismu koje je Honorije III. (1216.-1227.) 20. studenoga 1219. uputio iz Viterba zadarskom nadbiskupu Ivanu Venieriju i njegovim sufraganima papa izražava želju da oni na svaki način održavaju i usavršavaju teološke škole na prostoru cijele metropolije. Iz papina pisma očigledno proizlazi da u Zadru već postoji katedralna škola te taj navod ukazuje na brzo provođenje zaključaka s III. i IV. lateranskog sabora. Justin V. Velnić, ur., *Samostan sv. Frane u Zadru*, (Zadar: Samostan sv. Frane, 1980.), 160; Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 254.

Ta činjenica ima veliko značenje i ne smije se podcjenjivati, posredno ukazuje na to da je katedralna škola kao institucija vođena na tako visokoj intelektualnoj razini da je mogla pripremati gradske klerike za upis i postizanje najviših akademskih stupnjeva koje su neki od njih postizali na sveučilištima u susjednoj Italiji (npr. u Bologni ili Padovi). Ona je u tom povijesnom kontekstu bila školska institucija koja je odgovarala općim europskim standardima i svojim nastavom djelomično nadomještala nedostatak visokoškolske ustanove. Nekolicina nepohodnih visokoškolskih izobraženih klerika mogla se lako poslati na neko strano veleučilište (npr. u susjednu Italiju) ili su pak od 1396. godine mogli studirati teologiju na Generalnom studiju Dominikanskoga reda u samom Zadru. Na taj aspekt ukazuje Runje i, s pravom, zaključuje: razumljivo je da nije moguće u pet godina završiti teološke nauke na generalnim studijima. Znači da svećenici već imaju neku višu stručnu spremu, a ovo je samo nadopuna ili, bolje rečeno, stjecanje najviših naslova doktora teologije i prava. Ovdje mi se čini neobično važnim naglasiti da se baš u ovo vrijeme otvara generalni studij kod otaca dominikanaca u Zadru.⁸¹

Takav reformni pothvat nadbiskupa Petra nikako ne iznenađuje, nego se skladno poklapa s odredbom *Cum ex eo* Bonifacija VIII. (1294. – 1303.) iz 1298. godine, gdje je određeno da dijecezanski biskup može sedam godina osloboditi klerike koji odlaze na studije na neko od europskih sveučilišta od neophodne dužnosti rezidencije.⁸² Ta dalekovidna smjernica Rimske kurije očigledno je u nadbiskupiji poznata i, što je još važnije, provođena u praksi, ali se nadbiskupova intencija isto tako skladno uklapa u opća humanistička strujanja u Zadru tijekom druge polovice 14. stoljeća kad je ovaj grad kulturna metropola cijele Dalmacije, a kulturna naobrazba dio je tog prosperiteta. Nakon povratka sa stranih sveučilišta izobraženi klerici su uz druge službe podučavali zadarske klerike u katedralnoj školi koja je jedna od prvih takvih ustanova u Dalmaciji. Njezini počeci ne mogu se danas točno odrediti, moguće je da je ona osnovana poslije zasjedanja Trećega lateranskog sabora, dakle posljednjih desetljeća 12. ili samim početkom 13. stoljeća.⁸³ Ona se

81 Runje, Školovanje *glagoljaša*, 60.

82 Usp. *Liber sextus* (VI. 1.6.34). Jürgen Miethke, *Studien an mittelalterlichen Universitäten: Chancen und Risiken*, (Leiden: Brill, 2004.), 240. Tekst bule i njezin prikaz u širem kontekstu donosi Leonard E. Bozle, "The Constitution *Cum ex eo* of Boniface VIII: Education of Parochial Clergy", *Mediaeval Studies*, 24 (1962.), 263-302.

83 Temelj solidnije kleričke izobrazbe utro je 18. kanon III. lateranskog sabora i 11. kanon IV. lateranskog sabora, a posebno se ovim pitanjem pozabavio Tridentski sabor koji je odredio osnivanje biskupijskih sjemeništa. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, (curantibus Giuseppe Alberigo - Josepho A. Dossetti - Périclès-Pierre Joannou - Claudio Leonardi - Paulo Prodi, consultante Hubertus Jedin), (Bologna: Editio Istituto per le Scienze Religiose, treće izdanje, 1973.), njemački prijevod: Josef Wohlmuth, ur., *Dekrete der Ökumenischen Konzilien*, sv. II: *Konzilien des Mittelalters: Vom Ersten Laterankonzil (1123) bis zum fünften Laterankonzil (1512-1517)* (Paderborn: F. Schöningh Verlag, 2000.), 220, 240; Alberto Melloni, ur., *Conciliorum Oecumenicorum*

sadržajno naslanja na stoljetnu tradiciju bogatoga školstva u gradu Zadru.⁸⁴ Takvo je kulturno-političko djelovanje dio konkretne sredine, a ne samo jednoga dijela gradskoga pučanstva (gradskih plemića). Među stanovnicima bilo je mnogo naobraženih osoba koji su cijenili knjige: od antičkih pisaca preko arapskih medicinskih priručnika pa sve do novijih prijepisa poput, primjerice Danteove *Božanske komedije*. Oni danas svjedoče o tome visokom kulturnom prosperitetu po kojemu se prepoznaje konkretna situacija u gradu Zadru i na području cijele nadbiskupije.⁸⁵ Petar Runje sažima je naglašavajući da je interes za knjige *bio opće vrjednovan i prisutan među pukom*.⁸⁶

Viša akademska izobrazba kakva je već postojala u Francuskoj, Italiji, Engleskoj i drugim zemljama u 14. stoljeću intenzivnije je pridonosila specijalizaciji pojedinih bogoslovnih, pravnih i medicinskih znanosti, pa su se grad Zadar i njegova Crkva uključili u taj duhovni tijek tako da se već postojeća praksa slanja studenata na strana veleučilišta samo službeno institucionalizirala i pravno omeđila. Odredba ne predstavlja novost koja u Zadarskoj nadbiskupiji i prije nije postojala jer su već njezini pojedini studenti odlazili u Padovu ili Bolognu, kako se vidi iz primjera Gvide de Matafarisa ili Nikole de Matafarisa (kasnijega nadbiskupa), nego se samo osiguravaju materijalna sredstva za buduće studente koji će odlaziti na daljnji studij u inozemstvo. Poslije uspješnoga studija vraćali su se u Zadar i zauzimali istaknutije položaje unutar Crkve, a posebno se ističe učiteljska služba u katedralnoj školi, služba gradskih notara ili neke druge službe u kaptolu.

Nadbiskup Petar Marafari koji je djelovao u posljednjoj četvrtini 14. stoljeća našao se u vrtlogu burnih događaja. S jedne strane zapadnu Crkvu i njezine strukture još je od 1378. godine razdirao papinski raskol, a s druge strane smrću Ludovika I. 1382. godine bore se za hrvatsko prijestolje maloljetni Ladislav Napuljski i Ludovikov

Generaliumque Decreta, vol. II/1: *The general councils of latin christendom from Constantinople IV to Pavia-Siena (869 - 1424)*, (Turnhout: Brepols, 2013.), 140, 141, 173, 174; Raymonde Foreville, *Lateran I-IV, Geschichte der Ökumenischen Konzilien*, 6, (Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1970.), 357; Bianchi, *Zara cristiana*, 263; Stjepan Krasić, *Generalno učilište dominikanskoga reda u Zadru ili Universitas Jadertina (1396.-1807.)*, (Zadar: Filozofski fakultet u Zadru, 1996.), 233; Runje, *Školovanje glagoljaša*, 16, 17.

84 U svojim radovima Petar Runje pokazuje da je bilo više učitelja koji su podučavali u Zadru. Runje, *Školovanje glagoljaša*, 57, 70; Runje, *Glagoljica u Zadarskoj nadbiskupiji*, 160, 174.

85 Usp. Jakov Stipišić, *Inventar dobara Mihovila Suknara pokojnog Petra iz godine 1385.*, (Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2000.), 15* – 28*; Zdenka Janković Römer, „Ser Micouillus Petri, draparius, cives Iadrae – Život kao znak vremena”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 56 (2014.), 54-57.

86 Runje, *Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji*, 50.

zet Sigismund Luksemburški. U takvim okolnostima nadbiskup Petar opredijelio se za Urbana VI. i njegova nasljednika Bonifacija IX. Politički je mijenjao strane, najprije je podupirao Karla Dračkog, a zatim se opredijelio za Sigismundovu stranu. Kad je pak uvidio da Zadar od Sigismunda ne može ništa očekivati, priklonio se Ladislavu Napuljskom. Budući da je Ladislavova straka bila preslaba, morao je pred Sigismundovim predstavnicima 1396. godine bježati u Italiju, najprije u Rim, a zatim u Ascoli gdje je 1400. godine i preminuo.

Upravo u takvim konstelacijama odlučio se nadbiskup Petar reformirati gradske crkvene strukture. One su neophodne kako bi se mogle prilagoditi konkretnim potrebama. Na više skupova gradskog klera preuredio je stolni kaptol dajući mu posvema točne statute. Njima je regulirao službe u stolnom kaptolu koji je predvodio arhiđakon, zatim arhiprezbiter i primicerij: kaptol se sastojao od dvanaest kanonika, mansionara, septimansionara i drugih klerika. Njima je dodijelio materijalna sredstva kako bi mogao nesmetano izvršavati povjerene zadaće. Papa je povratio njegovu reformu. Sljedećih četiri stotine godina kaptol u Zadru nije se bitnije mijenjao. Preuredio je i kaptol u Pagu kojemu je isto tako dao statute. Kaptolske strukture u Zadru i Pagu tek su se promijenile reformom koju je 1828. godine proveo papa Lav XII. (1823. – 1829.) u dogovoru s bečkom vladom.

LITERATURA:

Barbarić, Josip; Kolanović; Josip, Lukinović; Andrija, Marković; Jasna, ur. *Camera apostolica: Obligationes et solutiones, Camerale primo (1299-1560)*, svezak 1, Monumenta Croatica Vaticana, 1, Croatica Christiana Fontes. Zagreb – Rim: Hrvatski državni Arhiv, Kršćanska sadašnjost, 1996.

Bianchi, Carlo Federico. *Zara cristiana*, I. Zadar: 1877.

Čoralić, Lovorka; Karbić, Damir. „Prilog životopisu zadarskoga nadbiskupa Luke iz Ferma (1400.-1420.)“. *Povijesni prilozi* 34 (2008), 71- 82.

Dokoza, Serđo; Andreis, Mladen. *Zadarsko plemstvo u srednjemu vijeku*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2020.

Farlati, Daniele. *Illyricum sacrum*, sv. V. Venecija: 1775.

Fondra, Lorenzo. *Istoria della insigne reliquia di S. Simeone che si venera in Zara*. Zadar: Fratelli Battara, 1855.

Gulin, Ante. „Srednjovjekovni zadarski kaptol – utemeljenje, ustroj i javna djelatnost“. *Sedamnaest stoljeća Zadarske crkve. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o 1700. godišnjici mučeništva sv. Stošije (Anastazije)*, svezak I: *Od ranokršćanskog*

razdoblja do pada Mletačke Republike, ur. Livio Marijan, 241-257. Zadar: Zadarska nadbiskupija, 2009.

Gulin, Ante. *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru. Capitulum cathedrale sanctae Anastasiae Iaderae*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti u umjetnosti, 2011.

Janković Römer, Zdenka. „Ser Micouillus Petri, draparius, cives Iadrae - Život kao znak vremena“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 56 (2014), 45-68.

Klaić, Nada; Petricioli, Ivo. *Zadar u srednjem vijeku do 1409*, Zadar: Filozofski fakultet u Zadru, 1976.

Klaić, Vjekoslav. *Povijest Hrvata*, II, Zagreb: Matica hrvatska, 1981.

Ladić, Zoran. „O nekim aspektima uloge crkve u zbivanjima opisanim u djelu *Obsidio Iadrensis*“. *Sedamnaest stoljeća Zadarske crkve. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o 1700. godišnjici mučeništva sv. Stošije (Anastazije), svezak I: Od ranokršćanskog razdoblja do pada Mletačke Republike*, ur. Livio Marijan, 277-290. Zadar: Zadarska nadbiskupija, 2009.

Neralić, Jadranka. *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u Tajnom vatikanskom arhivu od ranog srednjeg vijeka do sredine XVIII. stoljeća. Schedario Garampi*. Zagreb: Hrvatski povijesni institut, 2000.

Peričić, Eduard. „Nin u doba hrvatskih narodnih vladara i njegova statutarna autonomija“. *Povijest grada Nina*, ur. Grga Novak, Vjekoslav Maštrović, 105-155. Zadar: 1969.

Peričić, Eduard. „Vranski priori Ivan od Paližne i Petar Berislavić“, *Povijest Vrane*, ur. Grga Novak, Vjekoslav Maštrović. 239-321. Zadar: Institut JAZU u Zadru, 1971.

Petricioli, Ivo. *Katedrala Sv. Stošije – Zadar*. Zadar: Zadarska nadbiskupija, 1985.

Runje, Petar. *Školovanje glagoljaša*. Ogulin: Matica hrvatska Ogulin, 2003.

Runje, Petar. *Glagoljica u Zadarskoj nadbiskupiji u srednjem vijeku*. Zadar: Gradska knjižnica Zadar, 2005.

Strgačić, Ante Marija. „Hrvatski jezik i glagoljica u crkvenim ustanovama grada Zadra“, *Zadar: geografija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura: Zbornik*, ur. Jakša Ravlić, 373-429. Zagreb: Matica hrvatska, 1964.

Strgačić, Ante Marija. „Zadranin Šime Vitasović i kulturno-povijesno značenje njegova djela“. *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 2 (1955), 47-78.

Schmidt, Bernward. *Die Konzilien und der Papst. Von Pisa (1409) bis zum Zweiten Vatikanischen Konzil (1962-65)*. Freiburg: Herder Verlag, 2013.

Strika, Zvezdan. „Catalogus episcoporum et archiepiscoporum urbis Iadertinae arhidakona Valerija Ponteata“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 48 (2006), 81-185.

Strika, Zvezdan. „Die Diözesansynoden von Zadar unter Erzbischof Muzio Calini mit der Edition der synodalen Beschlüsse aus dem Jahre 1566“. *Begegnung der Kirche in Ost und West im Spiegel der synodalen Strukturen. Festschrift für Petar Frankić zum 70. Geburtstag*, ur. Johannes Grohe, Gregor Wurst, Zvezdan Strika, Hermann Fischer, 237-291. St. Ottilien: Eos Verlag, 2017.

Šišić, Ferdo. „Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskoga“. *Vjestnik kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 6 (1904), 1-59.

The Archbishop Petar Matafar and the reconstruction of the Cathedral Chapter in Zadar at the end of the 14th century

Summary

After the signing of the “The Treaty of Zadar” by which Venice renounced its claim to the eastern Adriatic coast, Zadar became the most important economic centre of royal power in Dalmatia. The able and learned Peter from the prominent patrician family Matafar was promoted to the archbishop’s seat in 1376. He found himself in a whirlwind of events: on the one hand, these were bounded by the so-called the Great Western Papal Schism, and on the other hand the death of King Louis I in 1382. The Archbishop opted for Urban VI. against his rival Boniface IX., and politically changed sides. He first sided with Ladislav’s son-in-law and successor Sigismund of Luxembourg, and later sided with Ladislav of Naples. This decision had a significant impact on his further life, when he even had to flee from Sigismund from his city. He took refuge in Rome and shortly afterwards went to serve in Ascola where he died in 1400.

The greatest merit of Archbishop Petar Matafar is the reform of the Zadar chapter in the period from 1393 to 1395. He edited the statutes according to which the chapter was to consist of twelve canons, mansionaries, septimansionaries, and other clerics. He also provided them with material resources so that they could carry out the tasks entrusted to them without hindrance. Pope Boniface IX confirmed his reform, and the statutes he edited did not change significantly until

the great reorganization of dioceses and metropolises in Dalmatia in 1828, which was carried out by Pope Leo XII. in agreement with the Viennese government.

Keywords: Archbishop Petar Matafar, Zadar Chapter, Chapter reform, Chapter services.